

Saharyova, D. "Vdoskonalennia postmytnoho kontroliu za pravyl'nistiu vyznachennia mytnoi vartosti". [Improving postmytno control over the correctness of determining the customs value]. <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/211-216.pdf>

"Statystychnyi zbirnyk «Spirobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta krainamy YeS» u 2014 rotsi" [Statistical publication "Cooperation between Ukraine and the EU" in 2014]. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm

УДК 332.145

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

© 2015 ЯРОШЕНКО І. В., СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 332.145

Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Аналіз існуючих систем прогнозування соціально-економічного розвитку у світі та в Україні

Прогнозування, планування і програмування є важливими етапами в здійсненні державних функцій управління і регулювання соціально-економічних процесів як усередині окремих країн, так і при розробці глобальних прогнозів і проектів міжнародних програм розвитку. Процес інтеграції української економіки у світову економічну систему та бажання приєднатися до європейського співтовариства є перспективним стимулом для розвитку сучасної системи прогнозування соціально-економічного розвитку територій та дієвим інструментом реалізації державної політики в національній економіці. При цьому, практичний досвід України в прогнозуванні соціально-економічного розвитку є лише первинним і недосконалим. Тому доцільними й актуальними є розробка та впровадження методології системного прогнозування соціально-економічного розвитку, яка б забезпечила взаємозв'язок усіх сфер життєдіяльності суспільства між собою і в часі з метою ефективного управління сталим розвитком країни та її регіонів. Нагальною потребою є створення методології побудови не тільки середньо- і довгострокових, а й оперативних і короткострокових прогнозів, які дозволять своєчасно розробляти й здійснювати випереджаючі заходи реагування на ситуацію.

Ключові слова: прогнозування, соціально-економічний розвиток, тенденції розвитку, державне управління, планування, прогнозування розвитку територій.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 19.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)
E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 332.145

UDC 332.145

Ярошенко И. В., Семигулина И. Б. Анализ существующих систем прогнозирования социально-экономического развития в мире и в Украине

Yaroshenko I. V., Semigulina I. B. Analysis of the Existing Systems of Forecasting Socio-Economic Development in the World and in Ukraine

Прогнозирование, планирование и программирование являются важными этапами в осуществлении государственных функций управления и регулирования социально-экономических процессов как внутри отдельных стран, так и при разработке глобальных прогнозов и проектов международных программ развития. Процесс интеграции украинской экономики в мировую экономическую систему и желание присоединиться к европейскому сообществу является перспективным стимулом для развития современной системы прогнозирования социально-экономического развития территорий и действенным инструментом реализации государственной политики в национальной экономике. При этом, практический опыт Украины в прогнозировании социально-экономического развития – первичен и несовершенен. Поэтому целесообразными и актуальными являются разработка и внедрение методологии системного прогнозирования социально-экономического развития, которая бы обеспечила взаимосвязь всех сфер жизнедеятельности общества между собой и во времени с целью эффективного управления устойчивым развитием страны и ее регионов. Насущной потребностью является создание методологии построения не только средне- и долгосрочных, а также оперативных и краткосрочных прогнозов, которые позволят своевременно разрабатывать и осуществлять опережающие мероприятия реагирования на ситуацию.

Forecasting, planning and programming are important steps in the implementation of public functions of control and regulation of socio-economic processes, both within individual countries and at the development of global forecasts and projects for international development programs. The process of integration of the Ukrainian economy into the world economic system and desire to join the European Community is a promising stimulus for the development of a contemporary system of forecasting the socio-economic development of territories and an effective tool for the implementation of State policy in the national economy. In this context, practical experience of Ukraine in the forecasting socio-economic development remains both primary and imperfect. Therefore, development and implementation of methodology for system forecasting of socio-economic development, which would ensure the interconnection of all spheres of social life, including in terms of time, to manage the sustainable development of country and its regions, are appropriate and relevant. A pressing need is to create a methodology for creating not only medium-and long-term, but also operational and short-term forecasts, which will provide for timely formulated and implemented proactive measures of respond to certain situation.

Ключевые слова: прогнозирование, социально-экономическое развитие, тенденции развития, государственное управление, планирование, прогнозирование развития территорий.

Key words: forecasting, socio-economic development, development trends, State governance, planning, forecasting the development of territories.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 19.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 19.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)
E-mail: iyaroshenko@i.ua

Yaroshenko Igor V. – Candidate of Sciences (Economics), Head of Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)
E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигулина Ирина Борисовна – младший научный сотрудник отдела проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

Semigulina Irina B. – Junior Researcher, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Соціально-економічний розвиток конкретної території (країни, регіону), його внутрішня стабільність і конкурентоспроможність, зовнішнє позиціонування тісно пов'язані із правильно прогнозованою тенденцією розвитку, конкретністю поставлених цілей та вибором методів їх досягнення.

Враховуючи існуючий довготривалий інтерес в питаннях тенденцій майбутнього розвитку, практичний світовий досвід прогнозування соціально-економічного розвитку територій є досить широким і різноманітним.

Прогнозом світових тенденцій і позиціонуванням конкретних країн в різних сферах суспільної діяльності займаються потужні міжнародні організації: Світовий банк, Міжнародний Валютний Фонд, Організація економічного співробітництва і розвитку, ООН, Комітет дослідження майбутнього, Римський клуб тощо.

Результативність, оперативність і дієвість сучасного досвіду економічно розвинутих країн світу досягається за рахунок одночасного використання двох форм прогнозування: централізованого (Канада, Швейцарія, інші) і децентралізованого (США, Німеччина, інші) [9].

Поряд з функцією прогнозування ефективність управління світовою системою господарювання досягається за допомогою активного використання системи планування, що представляє собою заздалегідь намічені визначені дії, які впливають на процес підготовки та прийняття управлінських рішень для досягнення певної мети.

У практичному застосуванні розрізняють: *макропланування* – державний рівень для досягнення бажаного стану національної економіки; *мезопланування* – планування галузей, підгалузей, територіально-виробничих комплексів, промислових вузлів, що походять від «метакорпорацій», до яких належать міжгалузеві, міжрегіональні і міжнародні фінансово-промислові групи; *територіальне планування* – прогнози, бюджетні плани і програми регіональної і місцевої влади; *мікропланування* – на рівні підприємства.

На сучасному етапі розвитку перевага надається індикативному, або рекомендованому, плануванню, характер якого еволюціонував у часі від кон'юнктурного – коли сукупність умов і факторів формально визначають соціально-економічну ситуацію; через структурний – коли увага приділяється територіальному розрізу з акцентом на галузевий і секторальний аналіз економіки з урахуванням взаємоузгодженості інтересів підприємств та держави; до стратегічного – коли перевага надається довготерміновим пріоритетам розвитку економіки, головна роль в реалізації яких належить державі.

За періодом дії використовують *довготермінове* (10 і більше років), *середньотермінове* (тривалістю від трьох до п'яти років) і *поточне* (річне) планування.

На державному рівні питаннями планування займаються відповідні державні структури, наприклад Генеральний комісаріат з планування (Франція); Економічна рада (Канада, Японія); Центральне планове бюро (Нідерланди). Прогнозування і планування спирається на розвинутий математично-статистичний інструментарій на основі значної кількості моделей і розрахунків, широко застосовуються методи оптимального програмування і дослідження операцій.

Таким чином, практично всі високо розвинуті країни та країни з економікою, що розвивається, регулярно проводять прогностичні розробки в різних сферах розвитку: науки, технологій, соціального, фінансового, екологічного, економічного тощо. Регулярно розробляються національні та міжнародні цільові програми по різних науково-технологічних напрямках, по вирішенню значних соціально-економічних проблем (США, Японія, країни Європейського Союзу тощо). Горизонт стратегічних прогнозів розширюється від поточних до 25, 50, 100 і більше років. Використання методів макроекономічного індикативного планування для розробки планів соціально-економічного розвитку носить постійний системний характер.

Сучасне управління процесами планування і прогнозування світового господарства характеризується такими рисами [10]:

1. Завдання розвитку національних систем прогнозування і стратегічного планування в країні набуває ключового значення в державній політиці.

2. Посилення залежності процесів у кожній окремій країні від економічних і соціально-політичних умов у зовнішньому світі суттєво збільшує значення взаємодії національних прогностично-аналітичних центрів із загальносвітовими центрами.

3. Зростання ролі науково-технологічного прогнозування як системоутворюючого компонента в стратегічному плануванні і концептуальному програмуванні розвитку економіки, що безпосередньо пов'язане із загостренням у світовому масштабі проблем дефіциту енергетичних та інших природних ресурсів.

4. Підвищення взаємодії державної та приватної форм власності в усіх питаннях стратегічного регулювання розвитку в умовах зростання могутності транснаціональних корпорацій та інших підприємницьких структур національного і регіонального масштабу, коли основний ресурсний потенціал розвитку розміщений за межами прямого державного регулювання.

5. Збільшення значення регіональних особливостей соціально-економічної політики держави в умовах загальносвітової тенденції делегування повноважень від центра в регіони.

Вищесказане вказує на те, що прогнозування, планування і програмування є важливими етапами в здійсненні державних функцій управління і регулювання соціально-економічних процесів. Організаторами і замовниками в цій роботі виступає керівництво країн, участь беруть різні державні та приватні корпорації, суспільні організації, значна роль належить міжнародним організаціям, особливо в частині розробки глобальних прогнозів і проектів міжнародних програм розвитку.

Протягом всього періоду державності України процес інтеграції української економіки у світову економічну систему і бажання приєднатися до європейського співтовариства є перспективним стимулом для розвитку сучасної системи прогнозування соціально-економічного розвитку територій як важливої складової системи державного регулювання економічної соціального розвитку та дієвого інструменту реалізації державної політики в національній економіці.

Визначенням основ прогнозування та його теоретичної сутності протягом тривалого часу займаються такі українські науковці, як В. І. Мельников, О. П. Мельников, Т. В. Сідлярук, І. Ю. Тур, Г. М. Шведов [6]; О. В. Лозова [5]; Г. В. Присенко, Є. І. Равікович [8] та ін. У соціально-економічній сфері ця тематика широко досліджується в працях А. М. Стельмашука [12]; О. Ю. Древалль [4]; С. М. Чистова, А. Є. Никифорова і Т. Ф. Куценко [3]; Т. О. Стеценко і О. П. Тищенко [13]; Б. Є. Грабовецького [2]; Л. А. Швайки [14], М. О. Кизима [15, 16] та ін.

Вітчизняні науковці вбачають сутність соціально-економічного прогнозування в науковому обґрунтуванні передбачення динаміки і структури економічних та соціальних явищ і процесів, які мають альтернативний, імовірнісний характер, а також проявляються на всіх рівнях розвитку: національному, регіональному, галузевому тощо. Метою такого передбачення є підвищення якості рішень, уникнення помилок при розробці проєктів стратегічних документів державної політики.

Фундаментальна основа прогнозування соціально-економічного розвитку економіки передбачає вивчення економічного, соціального, фінансового, науково-технічного, промислово-виробничого, сільськогосподарського, природно-ресурсного та інших потенціалів [17–19]. Джерелами інформації виступають: накопичені знання і досвід, фактична і статистична інформація, економічно-математичні моделі.

Процес прогнозування є поетапним і включає: формування інформаційної бази; аналіз об'єкта; аналіз зовнішнього середовища; визначення прогновної траєкторії об'єкта; прийняття рішень; оцінка якості прогнозу.

Інформаційна база будується на показниках Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, інших державних виконавчих органів, які характеризують різні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів України.

Об'єктами прогнозування виступає: національна економіка; економіка міжгалузевих і галузевих комплексів; економіка окремих регіонів та адміністративно-територіальних одиниць; економіка підприємств. Суб'єктами є держава в особі державних органів управління певного рівня; економічні служби органів місцевого самоврядування; економічні підрозділи підприємств.

Єдність різноманітних методів і моделей розробки прогнозів забезпечують принципи соціально-економічного прогнозування: цілеспрямованість, адекватність, альтернативність, системність, ефективність та наукова обґрунтованість. Відображуючи різні сторони розробки прогнозів, ці принципи створюють єдине ціле.

Соціально-економічне прогнозування виконує: *нормативну функцію* – можливість реалізувати прогностичну модель; *орієнтаційну* – визначення цілей розвитку в реалістичному напрямі та вибірковому підході до інформації; *попереджувальну* – інформування органів управління про можливі та реальні відхилення від прогновної моделі [11].

Практичним досвідом України в питаннях розробки методології прогнозування та аналізу основних макроекономічних показників на державному рівні є розроблені Методичні рекомендації з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період (Методичні рекомендації), затверджені Наказом Міністерства економіки України № 203 від 27.02.2010 р. [1].

Методичні рекомендації підготовлено на основі теоретичних засад визначення та розрахунків окремих макропоказників, методичних основ системи національних рахунків, макроекономічного моделювання, існуючих методів прогнозування економічних показників, досвіду розроблення макроекономічних показників.

Інформаційною базою для здійснення макроекономічних прогнозів з використанням запропонованих Методичних рекомендацій є статистичні дані Держкомстату, Мінфіну, інших центральних органів виконавчої влади, Національного банку в річному розрізі. Розрахунки ґрунтуються на факторному підході, ітераційних методах прогнозування, їх рекурсивності, бажаній інформаційній надлишковості (прогнозування декількома методами з подальшим узагальненням і поєднанням прогнозів).

Економіко-математичні методи прогнозування, що використовуються в Методичних рекомендаціях, спираються на основні положення економічної теорії, адекватно відображають реальну економічну дійсність, ураховують найбільш важливі чинники впливу на прогнозовані показники, відповідають установленням критеріям взаємозв'язку між процесами та надають можливість отримати відповідні кінцеві результати.

Пропонується доповнення результатів прогнозних розрахунків їх експертним аналізом (коригування, уточнення вихідної інформації, вибір оптимального варіанта з кількох альтернативних на підставі порівняльного аналізу). Результат прогнозу враховує наявні тенденції змін в економіці і вплив заходів економічної політики в прогнозованому періоді на розвиток економіки.

Метою макроекономічного прогнозування є науково обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, ураховуючи задані сценарії умови розвитку економіки на прогнозний період, представлені у вигляді припущень та ризиків. Прогноз виступає засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів.

У Методичних рекомендаціях враховані основні принципи побудови прогнозів [1]:

- ✦ комплексний підхід до характеристики економіки (виробничий сектор, зовнішньоекономічна діяльність, соціальна, податково-бюджетна, грошово-кредитна сфери);
- ✦ багатоваріантність прогнозування залежно від сценаріїв умов, які складаються із зовнішніх умов і внутрішньої економічної політики;
- ✦ застосування багатьох методів прогнозування (метод екстраполяції з використанням трен-

дових моделей, метод факторного аналізу, нормативний метод) і розрахунку окремих показників (виробничий метод, метод доходів, розподільчий метод) з подальшим узагальненням у кінцевому прогнозі на підставі спеціальних методик узгодження з урахуванням особливостей використаних методів прогнозування та ітераційного методу прогнозування;

- ✦ урахування невизначеності майбутніх умов для соціально-економічного розвитку, які важко прогнозувати; урахування напрямів державної економічної політики;
- ✦ використання відносних показників (співвідношення між показниками) як таких, що мають більш стабільні тенденції.

Наочно загальна технологія прогнозування відповідно до Методичних рекомендацій з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період представлена на *рис. 1*.

Прогноз основних макроекономічних показників або прогноз економічного і соціального розвитку країни дає лише кількісну оцінку можливим наслідкам реалізації того чи іншого набору припущень та заходів економічної політики і не може розглядатись як інструмент їх затвердження.

Прогноз може бути розроблений за декількома сценаріями, враховуючи відмінність сценарних умов функціонування економіки (припущень або ризиків), закладених у прогнозні розрахунки. Якість прогнозу залежить як від характеристики модельного (математичного) апарату прогнозування, так і від закладених припущень.

Методичні рекомендації можуть бути застосовані як для безпосереднього прогнозного розрахунку окре-

мих показників або представленої системи показників, оскільки враховують базові теоретичні та практичні принципи побудови прогнозних показників, так і під час розроблення власних моделей (*табл. 1*).

Методичний процес базується на використанні переліку показників та екзогенних і ендогенних коефіцієнтів (172 показники або коефіцієнти) [1]. Екзогенні показники – це показники, які закладаються у рівняння, що представлені в Методичних рекомендаціях; ендогенні – це показники, що залежать від показників, представлених у вигляді припущень і ризиків прогнозу, та визначаються в результаті розв'язання відповідного рівняння.

Прогноз соціально-економічного розвитку залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. Перелік головних факторів зовнішнього (12 факторів) і внутрішнього (8 факторів) впливу, що можуть урахуватися під час прогнозування, наведено в Методичних рекомендаціях [1]. Він є вичерпним і обов'язковим, і залежно від характеру модельного апарату може розширюватися або звужуватися.

До зовнішніх чинників належать: зростання світової економіки, економік основних торгових партнерів; ціни на зовнішніх торгових ринках, зокрема на метали, добрива, пшеницю, цукор та олію; валютний курс; сальдо прямих іноземних інвестицій; зовнішні запозичення та державні зобов'язання; ціни на паливно-енергетичні ресурси. Внутрішніми чинниками є заходи бюджетної, грошово-кредитної, валютної, соціальної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, цінової (тарифної) політики.

Проведений аналіз дозволив визначити певні переваги і недоліки розглянутої методики з прогнозування основних макроекономічних показників (*табл. 2*).

Рис. 1. Загальна технологія прогнозування, що використовується в Методичних рекомендаціях з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період [16]

Прогнозні показники відповідно до Методичних рекомендацій з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період (Наказ Міністерства економіки України № 203 від 27.02.2010 р.)

Сфера прогнозу	Показники прогнозу
Валовий внутрішній продукт	
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	ВВП за категоріями кінцевого споживання; ВВП за виробничим методом; ВВП за категоріями доходу
Сукупна пропозиція	
Промисловість	Індекс промислової продукції; Індекс виробництва добувної промисловості; Індекс виробництва переробної промисловості; Індекс металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів; Індекс машинобудування; Індекс виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; Індекс хімічної та нафтохімічної промисловості; Індекс виробництва та розподілення електроенергії, газу та води
Сільське господарство	Індекс сільськогосподарського виробництва; Індекс рослинної продукції; Індекс тваринницької продукції
Будівництво	Інтегральний показник індексу будівельних робіт
Торгівля	Індекс випуску торгівлі; Індекс обсягу оптового товарообороту; Індекс обсягу роздрібного товарообороту
Транспорт і зв'язок	Індекс випуску транспорту; Індекс вантажообороту; Індекс пасажирообороту; Індекс доходів від надання послуг пошти та зв'язку
Зайнятість та заробітна плата	Розрахунок чисельності зайнятого населення; Річний обсяг загального фонду оплати праці
Соціально-економічна рівновага	
Бюджет	Прогнозування показників зведеного бюджету: – визначення цільового показника дефіциту/профіциту зведеного бюджету та розрахунок показників його фінансування; потреби у видатках на обслуговування державного боргу; – прогноз доходів зведеного бюджету; – прогноз обсягів надання кредитів із бюджету та обсягів повернення наданих кредитів; – розрахунок видаткової частини зведеного бюджету; – визначення бюджетного розриву шляхом зіставлення прогнозних бюджетних ресурсів із розподілом (доходи і фінансування)
Ціни	Індекс споживчих цін; Індекс цін виробників; Індекс – дефлятор ВВП
Платіжний баланс	Прогнозування руху поточних операцій; Розрахунок сальдо доходів і поточних трансфертів
Грошово-кредитна сфера	Прогнозування окремих грошових агрегатів; прогнозування кредитного мультиплікатора; прогнозування коефіцієнта монетизації

Аналіз наявних слабких сторін у вітчизняній методиці прогнозування макроекономічних показників вказує на доцільність її вдосконалення, і актуальним в цьому випадку є запозичення досвіду інших країн.

Так, наприклад, позитивними для врахування в подальших розробках можна назвати російські матеріали (Методичні рекомендації щодо розробки прогнозу соціально-економічного розвитку РФ на наступний фінансовий рік і плановий період, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку РФ № 492 від 30.11.2009 р. [7]), переваги яких визначають такі фактори:

1. Прогноз розробляється на наступний фінансовий рік і плановий період щорічно на три роки.

2. На основі сценарних умов функціонування економіки і основних параметрів прогнозу соціально-економічного розвитку країни розробляються прогнози розвитку видів економічної діяльності секторів і сфер економіки в декількох варіантах.

3. Прогнозування здійснюється в економічній, соціальній і екологічній сферах життєдіяльності: показники ВВП; цінові; виробництво за видами економічної діяльності; інвестиції в основний капітал; діяльність по

**Переваги і недоліки методики з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період
(Наказ Міністерства економіки України № 203 від 27.02.2010 р.)**

Переваги	Недоліки
Широкий спектр показників і коефіцієнтів, які характеризують економічну, соціальну, фінансово-кредитну, бюджетну, зовнішньоекономічну сфери розвитку країни	Короткостроковий термін прогнозування передбачає розрахунок прогнозу макроекономічних показників на наступний рік, у той час як наявність певних ризиків та швидкоплинних (непередбачуваних) змін у соціально-економічному розвитку країни потребує перегляду прогнозів щонайменше поквартально протягом року з метою своєчасного реагування на негативні тенденції розвитку та ефективності прийняття управлінських рішень
Застосування різних підходів (економіко-математичні методи, принцип циклічності, урахування форс-мажорних обставин тощо) до прогнозування показників на короткострокову перспективу	З метою формування перспективної державної політики актуальним є проведення середньострокових (довгострокових) прогнозів соціально-економічного розвитку з подальшим їх коригуванням відповідно до поточних і короткострокових тенденцій розвитку, що в сучасній світовій практиці знаходить широке застосування
Урахування взаємозв'язків між процесами та різносторонніх чинників впливу на прогнозовані показники	Обмеженість статистичних даних (зміна переліку і значення окремих показників; обмежений часовий ряд даних; відсутність даних регіональної статистики; низький рівень автоматизації процесу публічного обміну статистичною інформацією тощо) робить неможливим застосування методики розрахунку окремих показників для регіонального рівня
Можливість складання сценарного прогнозу, враховуючи відмінність умов функціонування економіки (припущень або ризиків)	Розрахунок проводиться по окремих макроекономічних показниках, які є лише основою для системного прогнозування соціально-економічного розвитку країни і її регіонів
	Навантаження теоретичними аспектами збільшує складність її сприйняття
	Використання великої кількості коригуючих коефіцієнтів, визначених на основі трендових моделей, звичайно, дозволяє отримати досить точні оцінки в ретроспективному періоді, але не є достатньо обґрунтованим на перспективу. Це підтверджується тим, що по деяких показниках прогнози є завищеними або заниженими, тобто мають системну помилку

охороні навколишнього середовища та раціональному використанню водних ресурсів; рівня життя населення (демографічні показники, зайнятість, трудові ресурси, доходи і витрати населення, роздрібний товарооборот, прожитковий мінімум); розвиток соціально-культурної сфери (освіта, охорона здоров'я, санаторно-курортне обслуговування, фізична культура і спорт, масові комунікації тощо); фінансовий результат економіки; інституційні зміни (показники розвитку малого і середнього бізнесу); бюджетна система тощо.

4. При прогнозуванні використовується системний підхід, тобто взаємозв'язок показників між собою, розрахунки виконуються послідовно і паралельно.

5. Для побудови моделей і проведення прогнозних розрахунків використовуються щомісячні, щоквартальні, річні первинні дані, використовується попередній період часу (3–5 років). Розробляються короткострокові (для оперативного аналізу і прогнозування) і середньострокові моделі.

6. При проведенні розрахунків забезпечується взаємозв'язок із показниками, затвердженими в державних, галузевих, регіональних, інших економічних і соціальних програмах.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що практичний досвід України в прогнозуванні соціально-економічного розвитку є лише первинним і недосконалим. Має місце обмеженість переліку макроекономічних показників і короткотерміновий (на наступний рік) характер.

Серед обов'язкових документів державного прогнозування відсутні оперативні та короткострокові (на кілька місяців, кварталів) прогнози, що унеможливає розробку, коригування та прийняття своєчасних заходів щодо виявлення, попередження та нівелювання негативних тенденцій, а також відстеження реакції економічних суб'єктів на вже прийняті рішення.

З іншого боку, формування перспективної державної політики потребує проведення середньострокових (довгострокових) прогнозів соціально-економічного розвитку на основі поточних і короткострокових тенденцій розвитку, що в сучасній світовій практиці знаходить широке застосування.

Відсутність узгодженості між актуальними прогнозами та індикаторами соціально-економічного розвитку регіонів при розробці Державної стратегії регіонального розвитку може стати причиною принципової неможливості виконання завдань стратегії та досягнення індикативних значень.

Тому доцільним і актуальним є розробка і впровадження методології системного прогнозування соціально-економічного розвитку, яка б забезпечила взаємозв'язок усіх сфер життєдіяльності суспільства між собою і в часі з метою ефективного управління сталим розвитком країни та її регіонів. Нагальною потребою є створення методології побудови не тільки середньо- і довгострокових, а й оперативних і короткострокових прогнозів, які дозволять своєчасно розробляти та здійснювати випереджаючі заходи реагування на ситуацію. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства економіки України «Методичні рекомендації з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період» від 27.02.2010 р. № 203 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32854
2. **Грабовецкий Б. Є.** Теоретичні і методологічні основи економічного прогнозування : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецкий // Основи економічного прогнозування. – Вінниця : ВФ ТАНГ, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pulib.if.ua/part/9816>
3. Державне регулювання економіки : навч. посібник / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
4. **Древаль О. Ю.** Планування діяльності підприємства : конспект лекцій / Укладач О. Ю. Древаль. – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – 146 с.
5. **Лозова О. В.** Теоретико-методичні засади прогнозування соціального розвитку / О. В. Лозова // Інноваційна економіка. – 2011. – № 4 (23). – С. 29–33.
6. Макроекономічне прогнозування та його принципи. Національна економіка : навч. посіб. / [В. І. Мельникова, О. П. Мельникова, Т. В. Сідлярчук та ін.]. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
7. Приказ Минэкономразвития России «Об утверждении Методических рекомендаций по разработке прогноза социально-экономического развития Российской Федерации на очередной финансовый год и плановый период» от 30.11.2009 г. № 492 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sudact.ru/law/doc/d5kTIFloPL5O/002/>
8. **Присенко Г. В.** Прогнозування соціально-економічних процесів : навч. посіб. / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. – К. : КНЕУ, 2005. – 378 с.
9. Прогнозирование социально-экономического развития. Отечественный и зарубежный опыт [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.0ck.ru/ekonomikaiekonomicheskaya teoriya/prognozirovaniesocialno-ekonomicheskogo.html>
10. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование : учебник / Б. Н. Кузык, В. И. Кушлин, Ю. В. Яковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ekonomizdat.ru
11. Програмування і прогнозування розвитку національної економіки // Соціально-економічне прогнозування: функції, принципи та методи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/ekonomika/sotsialno-konomichne_prognozuvannya_funktsiyi_printsipi_metodi
12. **Стельмашук А. М.** Державне регулювання економіки : навчальний посібник / А. М. Стельмашук. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.
13. **Стеценко Т. О.** Управління регіональною економікою : навчальний посібник / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко. – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с.
14. **Швайка Л. А.** Державне регулювання економіки : навч. посібник / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
15. **Кизим Н. А.** Неравномерность регионального развития в Украине: теоретико-методические основы и инструментальной оценки : монографія / Н. А. Кизим, Е. В. Раевнева, А. Ю. Бобкова. – Х. : ФЛП Либуркина Л. М.; ИД «ИНЖЭК», 2011. – 200 с.
16. **Кизим Н. А.** Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны : монографія / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 204 с.
17. **Полякова О. Ю.** Підходи до експрес-і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку ре-

гіонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 52–57.

18. **Ярошенко І. В.** Механізми державної підтримки проблемних регіонів / І. В. Ярошенко // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2014. – № 1 (23). – С. 114–127.

19. **Ярошенко І. В.** Аналіз стратегічних підходів та проблемні питання щодо організації прогнозування соціально-економічного розвитку в країнах ЄС та України / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 99–107.

REFERENCES

- Chystov, S. M. et al. *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy]. Kyiv: KNEU, 2000.
- Dreval, O. Yu. *Planuvannia diialnosti pidpriemstva* [Planning of the company]. Sumy: Vyd-vo SumDU, 2008.
- Hrabovetskyi, B. Ye. "Teoretychni i metodolohichni osnovy ekonomichnoho prohnozuvannia" [Theoretical and methodological foundations of economic forecasting]. <http://pulib.if.ua/part/9816>
- Kuzyk, B. N., Kushlin, V. I., and Yakovets, Yu. V. "Prognozirovanie, strategicheskoe planirovanie i natsionalnoe programmirovanie" [Forecasting, strategic planning and national programming]. www.ekonomizdat.ru
- Kizim, N. A., Raevneva, E. V., and Bobkova, A. Yu. *Neravnomenost regionalnogo razvitiya v Ukraine: teoretiko-metodicheskiye osnovy i instrumentarii otsenki* [Uneven regional development in Ukraine: theoretical and methodological framework and assessment tools]. Kharkiv: FLP Liburkina L. M.; ID «INZhEK», 2011.
- Kizim, N. A., and Uzunov, V. V. *Programmo-tselevoy podkhod k gosudarstvennomu upravleniiu sotsialnoy napriazhennosti v regionakh strany* [Software-oriented approach to the governance of social tension in the country]. Kharkiv: INZhEK, 2007.
- [Legal Act of Russia] (2009). <http://sudact.ru/law/doc/d5kTIFloPL5O/002/>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32854
- Lozova, O. V. "Teoretyko-metodychni zasady prohnozuvannia sotsialnoho rozvytku" [Theoretical and methodological basis of forecasting social development]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 4 (23) (2011): 29-33.
- Melnykova, V. I. et al. *Makroekonomichne prohnozuvannia ta yoho pryntsyipy. Natsionalna ekonomika* [Macroeconomic Forecasting and its principles. National economy]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2012.
- "Prohramuvannia i prohnozuvannia rozvytku natsionalnoi ekonomiky" [Programming and forecasting the development of the national economy]. http://pidruchniki.com/ekonomika/sotsialno-konomichne_prognozuvannya_funktsiyi_printsipi_metodi
- "Prognozirovanie sotsialno-ekonomicheskogo razvitiia. Otechestvennyy i zarubezhnyy opyt" [Predicting the socio-economic development. Domestic and foreign experience]. <http://www.0ck.ru/ekonomikaiekonomicheskayateoriya/prognozirovaniesocialno-ekonomicheskogo.html>
- Prysenko, H. V., and Ravikovych, Ye. I. *Prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv* [Predicting the socio-economic processes]. Kyiv: KNEU, 2005.
- Poliakova, O. Yu., Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. "Pidkhody do ekspres- i fundamentalnoi diahnostryky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv" [Approaches to rapid diagnosis and fundamental problems of socio-economic development]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 52-57.
- Stelmashchuk, A. M. *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy]. Ternopil: TANH, 2000.
- Stetsenko, T. O., and Tyshchenko, O. P. *Upravlinnia rehionalnou ekonomikoju* [Management of regional economies]. Kyiv: KNEU, 2009.

Shvaika, L. A. *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [State regulation of Economy]. Kyiv: Znannia, 2006.

Yaroshenko, I. V. "Mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky problemnykh rehioniv" [The mechanisms of state support for troubled regions]. *Modeliuвання rehionalnoi ekonomiky*, no. 1 (23) (2014): 114-127.

Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. "Analiz stratehichnykh pidkhodiv ta problemni pytannia shchodo orhanizatsii prohnozuvannya sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v krainakh YeS ta Ukraini" [Analysis of strategic approaches and problems concerning the organization of forecasting of socio-economic development in the EU and Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2015): 99-107.

УДК 338.245.8

ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ДВОЙНОГО НАЗНАЧЕНИЯ В УКРАИНЕ С УЧЕТОМ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

© 2015 ХАНИН И. Г.

УДК 338.245.8

Ханин И. Г. Проблемы создания и применения технологий двойного назначения в Украине с учетом зарубежного опыта

Основной стратегической составляющей экономической реформы является переход экономической системы к модели инвестиционно-инновационного развития в рамках экономики знаний и соответствия мировым институтам. Именно в такой взаимосвязи указанная модель способна обеспечить условия для улучшения инвестиционно-инновационного климата, развития соответствующих институтов и, как результат, – привести к повышению благосостояния населения Украины, интегрируя её в качестве полноценного партнера в новую архитектуру мирохозяйственной системы, и выйти на траекторию устойчивого экономического развития. Данный факт создает предпосылки для более глубокого исследования в дальнейшем процесса трансфера технологий двойного назначения, его форм и механизмов. В статье акцентируется внимание на основных проблемах создания и применения технологий двойного назначения. Эти проблемы перечислены и кратко охарактеризованы. Цель статьи – привлечь внимание научных работников, руководителей ведомств к необходимости взвешенного и обоснованного подхода к созданию и использованию технологий двойного назначения.

Ключевые слова: оборонная промышленность; технологии двойного назначения, модель, экономика знаний, трансфер технологий.

Библ.: 12.

Ханин Игорь Григорьевич – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры международной экономики, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (ул. Соборная, 11, Ровно, 33028, Украина)

E-mail: khanin.ig@gmail.com

УДК 338.245.8

Ханин І. Г. Проблеми утворення та використання технологій подвійного призначення в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду

Основною стратегічною складовою економічної реформи є перехід економічної системи до моделі інвестиційно-інноваційного розвитку в рамках економіки знань і відповідно до світових інституцій. Саме в такому взаємозв'язку зазначена модель здатна забезпечити умови для поліпшення інвестиційно-інноваційного клімату, розвитку відповідних інститутів і, як результат, – привести до підвищення добробуту населення України, інтегруючи її як повноцінного партнера в нову архітектуру світогосподарської системи, і вийти на траєкторію сталого економічного розвитку. Цей факт створює передумови для більш глибокого дослідження в подальшому процесу трансферу технологій подвійного призначення, його форм і механізмів. У статті акцентується увага на основних проблемах створення та застосування технологій подвійного призначення. Ці проблеми перераховані та коротко охарактеризовані. Мета статті – повернути увагу науковців, керівників відомств до необхідності зваженого підходу до створення і використання технологій подвійного призначення.

Ключові слова: оборонна промисловість, технології подвійного призначення, міжнародний досвід, модель, економіка знань, трансфер технологій.

Бібл.: 12.

Ханін Ігор Григорович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки, Національний університет водного господарства та природокористування (вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна)

E-mail: khanin.ig@gmail.com

UDC 338.245.8

Khanin I. G. Problems of Creation and Application of Dual-Use Technologies in Ukraine with Consideration of Foreign Experience

The main strategic component of economic reform is the transition of an economic system to the model of investment-innovation development in the framework of the knowledge-based economy and according to world institutions. In such relationships the model is able to provide conditions for improvement of investment climate, development of appropriate institutions, and as a result, will lead to increased welfare of the population of Ukraine, while being fully integrated as a full partner in the new architecture of global economic system and to reach the trajectory of sustainable economic development. This fact creates the preconditions for a more in-depth study in the further process of transfer of dual-use technologies, its forms and mechanisms. The article focuses on the main problems of creation and application of dual-use technologies. These issues are listed and briefly characterized. The purpose of the article is to attract the attention of researchers and the heads of departments to the need for a balanced and informed approach to the creation and application of dual-use technologies.

Key words: defense industry, dual-use technologies, international experience, model, knowledge-based economy, technology transfer.

Bibl.: 12.

Khanin Igor G. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Economics, National University of Water Management and Natural Resources Use (vul. Soborna, 11, Rivne, 33028, Ukraine)

E-mail: khanin.ig@gmail.com

Развитие и внедрение новых технологий является ключевым фактором, определяющим положение страны в мире. В таких странах, как США, Великобритания, Япония, Франция, Германия, считается, что разрабатываемые технологии должны рассматриваться с позиции более широкого их использования

в гражданской и военной сферах, а создание научно-технологического задела считается общей задачей национальной экономики [12]. В Украине наука и техника, технологии и производство традиционно оценивались по их важности для решения военных задач. Но еще в СССР была осознана пагубность перекоса экономики в